

УДК 37.016
ББК 74.263
П24

ПЕРЕДМОВА

Серія «Усі уроки»

Автор:

М. Л. Пелагейченко — канд. пед. наук, доцент кафедри теорії та методики технологічної та професійної освіти Бердянського державного педагогічного університету

Пелагейченко М. Л.

П24 Усі уроки трудового навчання (хлопці). 5–6 класи. Варіативний модуль. — Х. : Вид. група «Основа», 2014.— 270, [2] с. : іл., табл. — (Серія «Усі уроки»).

ISBN 978-617-00-2078-9.

У посібнику розміщені матеріали варіативних модулів трудового навчання для учнів 5–6 класів, запропоновано календарно-тематичне планування, теоретичні відомості та розробки уроків з варіативних модулів: «Технологія виготовлення дерев'яної іграшки» та «Технологія виготовлення макетів архітектурних споруд із деревини та деревинних матеріалів».

Для вчителів трудового навчання.

УДК 37.016
ББК 74.263

ISBN 978-617-00- 2078-9

© Пелагейченко М. Л., 2014
© ТОВ «Видавнична група «Основа», 2014

Посібник розрахований на вчителів трудового навчання, які викладають у 5 і 6 класах (група хлопців). Уроки розроблено згідно з навчальною програмою варіативних модулів для загальноосвітніх навчальних закладів.

Розробки уроків структуровані за загальною схемою: визначено мету, основні поняття уроку, обладнання, тип уроку, варіанти організації актуалізації опорних знань, мотиваційні питання, розкрито зміст вивчення нового матеріалу, прийоми закріплення набутих знань, послідовність виконання практичних робіт, питання проведення рефлексії учнів.

Навчальний посібник має на меті допомогти вчителю в підготовці до уроку, надати арсенал можливих дидактичних прийомів активізації пізнавальної діяльності учнів на уроці.

Слід підкреслити, що створення уроку, а тим більше організація творчого проекту, є особливою складовою педагогічної творчості. Запропоновані прийоми, методи і технології носять характер рекомендацій і порад, тому під час розгляду певного елемента уроку часто наводять декілька варіантів організації навчального процесу.

Особливу увагу під час розробки уроків приділено інтерактивним методам і прийомам навчання, які допомагають організувати співнавчання, взаємонавчання, у якому учень і вчитель стають рівноправними суб'єктами освітнього процесу.

Альтернативою традиційним методам вивчення нового теоретичного матеріалу та історичних повідомлень з певних тем є запропоновані інформаційні, історичні й економічні міні-проекти, спрямовані на розвиток творчих здібностей, інтересів, нахилів учнів та формування культури проектної діяльності. Для цих уроків характерні насамперед вироблення партнерського стилю взаємовідносин і підвищення зацікавленості до навчального матеріалу. Міні-проекти сприяють підготовці дитини до життя, виховують такі якості, як уміння приймати рішення та робити вибір, виявляти ініціативу, вміти працювати з іншими людьми, брати відповідальність за свої дії.

Пропонований у посібнику матеріал не завжди може бути використаний повністю за відведений час. Учитель, на свій розсуд, враховуючи реальні навчальні можливості учнів, може підбирати власні та варіювати запропоновані методи і дидактичні прийоми навчання.

Ми сподіваємося, що розробки зацікавлять усіх, хто викладає трудове навчання в 5–6 класах. На нашу думку, наведені розробками зможуть скористатися як досвідчені вчителі, так і початківці.

ВАРІАТИВНИЙ МОДУЛЬ «ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ДЕРЕВ'ЯНОЇ ІГРАШКИ»

ПЕРЕДМОВА

Вивчення варіативного модуля «Технологія виготовлення дерев'яної іграшки» передбачає використання вже набутих знань і вмінь із технології обробки деревини і деревинних матеріалів.

Залежно від складності запланованих практичних робіт вивчати модуль можна як у 5, так і в 6 класі. Із метою досягнення поставлених навчальною програмою завдань учитель повинен прагнути, щоб шкільна майстерня була обладнана всіма необхідними інструментами, пристроями, конструкційним і роздавальним матеріалами. Слід зазначити, що програма модуля складена так, що вивчення всіх технологічних операцій не є обов'язковим і проводиться за потреби залежно від обраного об'єкта праці.

Основою варіативного модуля є організація проектної діяльності учнів, тому у виборі об'єкта виготовлення учень повинен брати найактивнішу участь. Якщо іграшка, яку розробляє учень, не цікавить його, якщо він не бачить потреби у її проектуванні, не розуміє значущості отриманих результатів проектної діяльності, — це «псевдо-проект», тобто підробка. У такому випадку ми не можемо сказати, що використовували проектну технологію навчання.

Важливо організувати вибір учнями об'єкту праці ще під час вивчення першого розділу «Основи технології виготовлення дерев'яної іграшки». Виготовлення виробу за зразком і вказівкою «вбиває» творчий потенціал учнів, позбавляє ініціативи і відповідальності за кінцевий результат, виробляє шаблонність мислення і небажання напружено працювати.

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

№ заняття	Кількість годин	Дата проведення	Тема заняття
<i>Розділ 1. Основи технології виготовлення дерев'яної іграшки</i>			
1–2	2		Види та конструктивні особливості дерев'яної іграшки
3	1		Виготовлення деталей дерев'яної іграшки
4	1		Обпилювання і шліфування виробу
5–6	2		З'єднання та оздоблення дерев'яної іграшки
<i>Розділ 2. Проектування та виготовлення дерев'яної іграшки</i>			
7–8	2		Пошук та обґрунтування проблеми. Складання плану виконання проекту
9–10	2		Робота з інформаційними джерелами
11	1		Створення графічного зображення виробу
12	1		Визначення послідовності виготовлення виробу. Добір матеріалів та інструментів
13–14	2		Виготовлення деталей виробу
15–16	2		Обпилювання і з'єднання деталей виробу
17	1		Оздоблення виробу
18	1		Розрахунок орієнтовної вартості витрачених матеріалів
<i>Розділ 3. Презентація виготовлених виробів</i>			
19	1		Підготовка виробу до презентації
20	1		Презентація спроектованих та виготовлених іграшок

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ІГРАШКА»

Іграшка — це феномен (предмет) культури, виконаний з певного матеріалу, що має певну форму, зміст, значення і сенс. Образно кажучи, іграшка — це «грайливе дзеркальце» життя і фантазії, а точніше, буття і свідомості, тому що вона специфічно відображає світ: природу, соціум, об'єкти культури, науково-технічні досягнення і фантазії суспільства та ін. Іграшка не сліпо копіює навколишній світ, а специфічно («грайливо») відображає його: відображуване може бути збільшеним або зменшеним, загостреним або притупленим тощо.

Іграшка є носієм соціально-культурної інформації. Вона може бути виготовлена з будь-якого матеріалу, що піддається обробці. Іграшці властиві різноманітність і необмеженість форми. Значення іграшки в тому, щоб служити предметом для ігор.

Функції іграшки — розвивати, розважати й виховувати, або, говорячи мовою соціології, — соціалізувати особистість людини. Іграшка є засобом соціалізації особистості. Вона сприяє формуванню особистості дитини, передачі суспільного і культурного досвіду.

ПЕДАГОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ДИТЯЧИХ ІГРАШОК

І. Види іграшок за принципом співвідносності з різними видами ігор: сюжетними, дидактичними, спортивними, іграми — розвагами

1. Сюжетно-образні іграшки, що є прообразом одухотворених і неживих об'єктів навколишнього світу і використовуються переважно в сюжетних іграх:
 - а) ляльки;
 - б) фігурки людей;
 - в) фігурки тварин;
 - г) предмети ігрового ужитку;
 - д) театральні;
 - ж) святково-карнавальні;
 - з) технічні.

2. Дидактичні іграшки, призначені для дидактичних ігор, у змісті або конструкції яких закладені навчальні (розвивальні) завдання:
 - а) власне дидактичні — засновані на принципі самоконтролю;
 - б) дидактичні ігри (набори) з правилами — призначені переважно для ігор на столі (поліграфічні та інші);
 - в) конструктори і будівельні набори;
 - г) ігри — головоломки;
 - д) музичні іграшки.
3. Спортивні іграшки.
4. Іграшки — забави.

II. Іграшки за ступенем готовності

1. Готові.
2. Збірно-розбірні, складаються з частин і трансформованих деталей.
3. Заготовки та напівфабрикати для іграшок-саморобок.
4. Набір різних матеріалів для створення іграшок-саморобок.

III. Іграшки за видом застосованої сировини

1. Дерев'яні.
2. Пластмасові.
3. Металеві.
4. З тканин, у тому числі набивні іграшки.
5. Гумові.
6. З паперу і картону.
7. З кераміки, порцеляни й фаянсу.
8. З деревних матеріалів, пап'є-маше.
9. З нових синтетичних матеріалів.

IV. Іграшки за величиною

1. Дрібні (розміром від 3 до 10 см).
2. Середні (розміром від 10 до 50 см).
3. Великогабаритні (відповідні росту дітей в різні вікові періоди).

V. Іграшки за функціональними властивостями

1. Прості, без рухомих деталей.
2. З рухливими деталями, механічні (у тому числі із заводними та інерційними механізмами).
3. Гідравлічні.
4. Пневматичні.
5. Магнітні.
6. Електрифіковані (у тому числі електротехнічні, електромеханічні, радіофіковані, на електронній елементній основі).

7. Електронні (на комп'ютерній основі).
8. Набори іграшок (або деталей) — сукупність деталей однієї або декількох іграшок, пов'язаних між собою за призначенням або функціональною ознакою.
9. Ігрові комплекти, об'єднані єдиною темою (завданням).

VI. Іграшки за художньо-образним вирішенням

1. Реалістичні.
2. Умовні.
3. Конструктивні.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЕВ'ЯНОЇ ІГРАШКИ

Для дитини іграшки — це друзі, за допомогою яких вона пізнає світ. Дитячі педагоги і психологи впевнені, що іграшки повинні бути виготовлені з натуральних матеріалів, бо це має величезне значення для гармонійного розвитку дитини, не кажучи про безпеку для її здоров'я.

Людина почувається гармонійно в оточенні предметів з натуральних матеріалів, від цього залежить її психологічний стан. Дерево — найдавніший матеріал, який люди використовували в побуті. І, звичайно, найперші іграшки були виготовлені з дерева. Дерев'яні іграшки несуть особливе природне тепло та енергетику, у них особлива фактура.

Малюки пізнають світ насамперед за допомогою дотику. Чим різноманітніші поверхні і структури, тим багатше уявлення дитини про навколишній світ.

Слід зауважити, що штучні матеріали часто дають неправдиву інформацію про відповідність форми, об'єму і маси. Наприклад, легкі іграшки з пластмаси можуть бути великими і легкими, що спотворює уявлення про властивості предметів. Іграшки з пластмаси в більшості випадків гладкі і холодні на дотик, вони дають дуже мізерні тактильні відчуття. Іграшки з натуральних матеріалів несуть правдиву і багату інформацію про світ.

До того ж дерево — дуже міцний матеріал, його не можна пом'яти і розбити. Такі іграшки за належного догляду переходять від одного покоління до іншого.

Призначення будь-якої іграшки — розвивати дитину.

Переваги дерев'яних іграшок

- Дерев'яні іграшки приємні на дотик, адже дерево — це твердий, але гладкий і теплий матеріал.
- Іграшки мають аромат, причому залежно від сорту дерева іграшки будуть пахнути по-різному.

- Дерев'яна іграшка дає дітям тактильний досвід. Рука малюка, сприймаючи натуральний матеріал, отримує тактильний досвід. Камінь — гладкий, кора дерева — шорстка, пісок — сипучий. З пластмасовими іграшками дотик не працює, адже поверхня всюди холодна і гладка.
- Дерев'яні іграшки чудово розвивають дрібну моторику рук. Вчені довели прямий зв'язок кори мозку з моторикою рук. Розвиваючи моторику, дитина розвиває мислення.
- Малюки часто тягнуть речі в рот. Гризучі іграшки з деревини, маленький дослідник не нанесе своїм зубкам шкоди (чого не можна сказати про іграшки з пластмаси, пластику, заліза і інших штучних матеріалів).
- Іграшки з дерева дуже гарні, тому що найчастіше виготовлені вручну і є справжніми витворами мистецтва.
- Дитячі іграшки з дерева довговічні, в них можуть грати кілька поколінь.
- Народні дерев'яні іграшки прості, в результаті дитина, граючи з ними, починає фантазувати і вигадувати власні образи.
- «Добра» і зрозуміла дерев'яна іграшка завдяки особливостям виробництва переважно велика за розміром, виготовлена з простих деталей, гармонійна та гарна за формою.
- Значною перевагою іграшок з дерева є їхня екологічна безпека.
- Іграшка з деревини має давнє минуле. Багато століть тому, ще коли зароджувалася промисловість, саме разом з дерев'яними іграшками виростили діти багатьох поколінь.
- Дерев'яна іграшка — це історія людства. Саме вона не дозволить зникнути традиціям, прилучає малят до культури.
- Дерев'яні іграшки чудово виконують всі розвивальні функції, причому кожна — свою, дають малюкові простір для фантазії і творчості, стимулюють активні дії, підштовхують до досліджень.
- Дерев'яні іграшки «живуть» набагато довше, ніж іграшки, виготовлені з інших матеріалів, оскільки вони стійкі до ударів, їх набагато важче зламати.

РОЗРОБКИ УРОКІВ

РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ДЕРЕВ'ЯНОЇ ІГРАШКИ

УРОКИ 1–2

ВИДИ ТА КОНСТРУКТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЕВ'ЯНОЇ ІГРАШКИ

Мета:

- **навчальна:** ознайомити учнів з історією виникнення і подальшим розвитком дитячої іграшки, призначенням, видами та конструктивними особливостями дерев'яної іграшки, видами конструкційних матеріалів, інструментами та пристосуваннями для виготовлення дерев'яної іграшки; формувати практичні вміння й навички робити висновки за зібраною інформацією;
- **розвивальна:** розвивати образне та критичне мислення;
- **виховна:** виховувати почуття відповідальності, самостійність, допитливість, акуратність.

Основні поняття: дерев'яна іграшка, конструкційні матеріали, інструменти для виготовлення дерев'яної іграшки, розмічання деталей виробу.

Обладнання: заготовка, олівець, лінійка, кутник.

Тип уроку: комбінований.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Привітання. Перевірка готовності класу до уроку. Налаштування на навчальну роботу.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

Варіант 1

△ Прийом «Хто більше»

Учитель в ігровій формі пропонує учням виконати завдання. За кожну відповідь надається 1 бал. Хто отримує більше за всіх?

Завдання:

- 1) назвіть іграшки, які ви пам'ятаєте з дитинства;
- 2) назвіть, із яких матеріалів виготовляють іграшки;
- 3) назвіть іграшки, які виготовляють із деревини.

Варіант 2

△ Прийом «Інтерв'ю»

Учитель пропонує учням по черзі, експромтом дати відповіді на питання:

- ▼ Що для тебе значать іграшки?
- ▼ Чи маєш ти улюблену іграшку?
- ▼ Яку іграшку ти бажаєш мати?
- ▼ До якого віку дітям потрібні іграшки?

Варіант 3

△ Прийом «Що це?»

Учитель демонструє учням декілька зображень давніх іграшок (рис. 1–4). Учні повинні відповісти, що на них зображено.

Рис. 1. Об'єкт № 1

Рис. 2. Об'єкт № 2

Рис. 3. Об'єкт № 3

Рис. 4. Об'єкт № 4

Допоміжні питання вчителя

- ▼ Що нагадують ці об'єкти?
- ▼ Що об'єднує ці зображення?
- ▼ Яка мета створення цих об'єктів?
- ▼ Що можна робити з цими об'єктами?
- ▼ Як би ви назвали кожен з цих об'єктів?

Відповідь: це давні іграшки.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Любов до іграшок не має вікових обмежень. А іграшка, створена власноруч, надає відчуття перетворення «мертвого» матеріалу на щось живе і дуже важливе.

△ Прийом «Демонстрування виробів»

Учитель демонструє іграшки з деревини, виготовлені учнями у попередні роки.

Мотиваційні питання

- ▼ Чи маєте ви бажання навчитись створювати такі іграшки?
- ▼ Що потрібно робити на уроці?
- ▼ Від кого залежить, якою буде ваша іграшка?

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ІГРАШКИ

Варіант 1

△ Прийом «Твоя гіпотеза»

Учитель пропонує учням будувати власні гіпотези щодо проблемного питання. Критика заборонена, політ фантазії і глибокі логічні міркування заохочуються.

Проблемне питання

- ▼ Як, на вашу думку, коли люди почали створювати іграшки?

Учитель вислуховує гіпотези учнів, схвалює їх за власні думки.

△ Розповідь учителя

— Ранні іграшки Давнього Єгипту датовані серединою III тисячоліття до н. е. Це дерев'яні фігурки корів, тигрів, крокодилів. Давні майстри зображали тварин у мініатюрі, майстерно відображуючи їхні звички й характер. У Давньому Єгипті вперше зустрічаються іграшки з нескладним дротяним механізмом руху, за допомогою якого крокодили могли розкривати пащу.

Цікава іграшка, яка зображує раба, що розтирає зерно. Якщо фігурку потягнути за нитку, вона починає рухатися похилою дощечкою.

Багато дитячих іграшок археологи знайшли в Італії під час розкопок Помпеї, яка була засипана попелом унаслідок виверження вулкана Везувію 79 р.

Серед них було багато брязкалець-тріскачок. Одні з них були невеликим диском на рукоятці, до якого прикріплені бубонці. Інші — пустотілі фігурки: качки, коні або свині, усередині яких перекочувалися камінчики або кульки.

Німецький археолог Шліман під час розкопок легендарної Трої знайшов брязкальця, іграшковий посуд і лялечок з глини. У Давній Греції і Римі брязкальця або тріскачки дарували новонародженому. Постукуючи цими брязкальцями, матері і годувальниці наспівували колискові пісні.

△ Прийом «Твоя гіпотеза»

Проблемне питання

- ▼ Коли й де в Україні почали виготовляти іграшки з деревини?

Учитель вислуховує гіпотези учнів, схвалює за власні думки.

△ Розповідь учителя (використання для наочності карти України)

— Розквіт кустарного іграшкового промислу в Україні припадає на середину XIX ст. Найбільше виготовляли забавок на Наддніпрянщині, Поділлі, Прикарпатті.

Наддніпрянщина. Серед іграшок Наддніпрянщини кінця XIX ст. — дерев'яні кухлики для зачерпування рідини, дерев'яні ляльки, маленькі моделі побутових речей (іграшкові товкачики, тачівки, рублі, оздоблені різьбленням), дзиґи, вітрячки тощо. Популярними були механічні забавки з руховими елементами — вирізані фігурки попарно з'єднаних планками ведмедів, ковалів, ткачів, головоломки для дітей — так звані велика і мала мороки. Велика морока складалася з двох довгих і дванадцяти коротких кілочків, що утворювали на основній осі три хрестоподібні конструкції, а мала — із чотирьох однакових кілочків, зв'язаних у хрестик. Щоб їх розібрати, а потім скласти, необхідно було виявити кмітливість і винахідливість.

Яворівщина. Яворівська забавка — іграшки, що майструють переважно з осики (а також з верби, липи, груши) та прикрашають традиційним яворівським розписом — «вербівкою».

Всі малюнки, а це квіти і листочки, виконують у вигляді вербових гілок.

Рис. 6. Яворівська забавка

Прикарпаття. Іграшки оздоблювали випалюванням, яке виконували «писаком» — металевим прутиком з викарбуванням на одному його кінці рельєфним малюнком — «штампом». Серед звукових іграшок на Прикарпатті були поширені сопілки. Вони були ретельно виточені, прикрашені тонкими різьбленими або мальованими пасками. Також виготовляли моделі скрипочок, за формою подібні до своїх прототипів. Вони мали видовжену резонансну скриньку-голосницю, шийку з головкою, закрутки для струн, іноді й самі струни та смичок. Скрипочки вирізняються багатством розпису, яким оздоблені лицьові поверхні голосниць. Основним мотивом розпису є «колки» — концентричні кола з «ружами» посередині.

Закарпаття. Для виготовлення іграшок використовували тополь, ліщину, явір, клен, кору сосни і дуба. Були найрізноманітніші техніки оздоблення: вирізування, обтісування, столярні прийоми, пластичне оздоблення поверхні фігурок. Виготовляли динамічні іграшки (пташок, що клюють землю), таракальця, деркачі, сопілки, коників, людей у сюжетах і без, іграшкові меблі.

Рис. 7. Полтавська іграшка

Полтавщина. Виготовляли коліски для ляльок, прикрашені розписом і різьбленням.

Київщина. Поширеними іграшками були птахи-свищики, коники, півні.

△ Самоосвіта учнів

Учням, які мають бажання більше знати про історію виникнення і розвиток іграшки, вчитель надає самоосвітню картку учня «Хочу знати більше».

Самоосвітня картка учня «Хочу знати більше»	
Заплануй із батьками відвідати	Державний музей іграшки (м. Київ)
	Колекцію українських дитячих іграшок XIX–XX ст. в історико-культурному комплексі «Замок Радомисль» (м. Радомишль, Житомирська область, Україна)
	Денверський музей мініатюр, ляльок та іграшок (США)
	Музей іграшок у Празі
	Музей іграшок та ляльок Честера (Англія)
Прочитай	Музей іграшок у Санкт-Петербурзі
	<p><i>Герус Л. М.</i> Українська народна іграшка / Л. М. Герус. — Л. : Інститут народознавства НАН України, 2004. — 262 с.</p> <p><i>Слюсарева Е.</i> Во что играли наши предки? / Е. Слюсарева // Юный техник: Для умелых рук. — 1975. — № 2. — С. 2–4</p>

Варіант 2. Розробка міні-проектів

1. ІСТОРИЧНИЙ ПРОЕКТ «ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ІГРАШКИ»

1 Запуск проекту

Учитель обирає одне або декілька проблемних питань, зацікавлює учнів пошуком відповіді на поставлене питання.

Проблемні питання

- ▼ Як давно існують іграшки?
- ▼ Які були перші іграшки давньої людини?
- ▼ Чи виготовляли іграшки з деревини?

2 Обговорення проблемних питань

△ Прийом «Диспут»

Учні будують гіпотези, пропонують, де знайти необхідну інформацію. Обговорюють важливість знаходження відповіді на проблемне питання.

3 Аналітично-дослідницький етап

Учні проводять самостійні дослідження, працюють з інформацією, підбраною вчителем у вигляді інформаційних карток.